

ART NOUVEAU AKIMININ RUS SANAT DÜNYASINDA YORUMLANMASI: RUS STİLİ

DUYGU ÖZAKIN

Dr., Erciyes Üniversitesi
Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
duyguozakin@hotmail.com

Öz¹

Fransızcada 'yeni sanat' anlamına gelen Art Nouveau, sanat ve tasarımda kıvrımlı çizgilerin, yoğun bitkisel motiflerin ve zarif hayvan desenlerinin kullanımıyla karakterize olan, 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında yaygınlaşan bir akımdır. Bu çalışmada Art Nouveau akımının Rus temsilcilerinden oluşan, *Mir iskusstva / Sanat Dünyası* ekolü ve aynı adlı derginin sanat anlayışı ele alınmıştır. Art Nouveau temsilcileri, farklı ülkelerde, temel estetik değerlerde fikir birliği sağlamıştır. Bununla beraber, milli değerleri muhafaza etme arayışıyla yerel unsurlardan ilham alarak, geleneksel sanat anlayışı ile modern çizgileri buluşturmuştur. Çalışmada, Rusya'da bu girişimin 'Rus stili' olarak anılan ayrı bir stile kaynaklık ettiği sonucuna erişilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Art Nouveau, Mir iskusstva /Sanat Dünyası, Rus resim sanatı, Rus Stili, İllüstrasyon.

ART NOUVEAU INTERPRETATION IN RUSSIAN WORLD OF ART: RUSSIAN STYLE

Abstract

Art Nouveau, which means 'new art' in French, is a trend that became popular in the late 19th and early 20th centuries, characterized by the use of curvy lines, intense plant motifs and elegant animal patterns in art and design. In this study, the artistic understanding of the *Mir iskusstva / World of Art* school consisting of the Russian representatives of the Art Nouveau movement and their magazine was discussed. Art Nouveau representatives have agreed on basic aesthetic values in different countries. However, it is inspired by local elements in search of preserving national values, bringing together traditional lines of art with modern lines. In this study, it is concluded that this initiative in Russia originated a separate style, which is called 'Russian style'.

Key Words: Art Nouveau, Mir iskusstva / World of Art, Russian painting, Russian Style, Illustration.

¹ Bu çalışma, 2013 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında, Prof. Dr. Sevinç Üçgül danışmanlığında tamamlanmış olan *İvan Bilibin İllüstrasyonlarında Slav Mitolojisi ve Art Nouveau* adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Art Nouveau Akımına Genel Bir Bakış

Fransızcada 'yeni sanat' anlamına gelen Art Nouveau, sanat ve tasarımda kıvrımlı çizgilerin, yoğun bitkisel motiflerin ve zarif hayvan desenlerinin kullanımıyla karakterize olan bir akımdır. 'Fin-de-siecle' terimiyle anılan, 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyıl başındaki geçiş sürecinde işaret eden dönemde altın çağını yaşayan akım, dergicilik faaliyetlerinin ve illüstrasyon pratiğinin yaygınlaştığı süreçte rağbet görmüştür.

"Almanya'da *Jugendstil*, Avusturya'da *Sezessionstil*, İspanya'da ise *Modernismo* olarak adlandırılan Art Nouveau, bütün tarihi göndermeleri reddederek tercihini, insanı ve onun yaşantısını merkezine alan, hayli tasarlanmış bir görsel dil geliştirmek yönünde kullanmıştır. Bütün sanat biçimlerini doğal olarak bünyesinde barındırdığı için mimarlık bu tarzın odaklandığı ana konu olmakla birlikte, Art Nouveau afiş ve mücevher tasarımlarında da kendine çok geniş bir yer bulmuştur" (Ambrose ve Harris, 2010: 33).

Art Nouveau'nun Batı Avrupa'da doğduğu kabul edilir. 1900'lerde uyanan ulusalcılık, her ülkenin kendi edebiyatına ve sanatına yönelmesine yol açar (Lahor, 2010: 7). Bu durum, evrensel bir stil olarak Art Nouveau aracılığıyla, modernist akımların geleneksel unsurlarla buluşmasına aracılık eder. Yüzyılın sonunda dekoratif unsurlar, fincanlardan ferforje tırabzanlara tüm günlük objelerde ve gazete illüstrasyonlarından pazarlama afişlerine dek, kitleleri etkisi altına alan sanat araçlarında kendini gösterir.

Bu dönemde taşımacılık ve iletişim teknolojisinde sağlanan ilerlemeler, Art Nouveau'nun uluslararası bir nitelik kazanmasına yol açmıştır. Öncelikle baskı medyasının yaygınlık kazanması, farkı ülkelerin sanatçıları arasında ilişkilerin doğmasına yol açmış ve karşılıklı olarak birbirlerinden esinlenmelerine neden olmuştur. Ayrıca 1890'larda çıkan birçok sanat dergisi de, bu sanatı ve tasarımı geniş halk kitlelerine tanıtmada yardımcı olmuşlardır (Bektaş, 1992: 18).

Art Nouveau'da kıvrımlı, dalgalı çizgiler, kırılmalı, zarafet ve doğaya uyum hâkimdir. Leylak, iris, orkide, yosun gibi çiçek ve bitkiler, kendiliğinden kıvrımlı, kavisli yapılarıyla bu stilde öne çıkar. Parlak ve zarif kuşlar ve böcekler, yusufçuklar, tavus kuşları, kırlangıçlar, yılanlar ve tazıların vücut yapıları, stilizasyona elverişlidir. Kadın bedeni dalgalı uzun saçlarıyla betimlenir (Figür 2). Sanayileşmeyle sadece üretim ve işçi sınıfı yükselişe geçmemiş; ticareti yapılan objelere tutku da artmıştır. Mimaride Gotik, Rönesans ve Barok dönem stillerine dönüş başlarken, Art Nouveau'nun karakteristik kıvrımlı çizgileri, önce İngiltere'de yaygınlaşır. Stilin ülkelere göre belirleyicisi olan milli detaylar, bu sanatı ifade etmede kullanılan terimleri de çeşitlendirir: Ticaret ve sanatın buluşması, günlük objelere verilen değeri artırır. Ticari nesnelere bile sanat eserine dönüşür ve resimli yayınlar artar (Hardy, 1999: 8).

Art Nouveau'nun etkisini artırdığı 1900'lerin sonu, kitap tasarımının ve illüstrasyonlarının hızla yükselişe geçtiği bir döneme işaret eder. Yüzyıl dönümünde sanat dergileri de, bu süreçte önemli rol oynamıştır. Rusya'da *Mir iskusstva/Sanat Dünyası* dergisi, alanında ilk örneklerden biri olarak sanat ve edebiyat içerikli dergiler için bir model teşkil etmiştir.

Estetik ve Edebî Bir Ekol Olarak *Mir iskusstva* / *Sanat Dünyası*

Diğer ülkelerde olduğu gibi Rusya'da da Art Nouveau dönemi, kitap tasarımını yeniden yükselişe geçirmiştir. Dönemde *Vesy*, *Zolotoe runo*, *Apollon* gibi dergiler, tipik 'Rus Stili' illüstrasyonlarla, güzel sanatlar ve edebiyatı aynı sayfalarda okuyucuya sunar. Rus Stili kompozisyonlar, Rus modernizminin yolunu açarken, sanatçılar bu dergiler aracılığı ile geniş kitlelere ulaşabilmiştir.

Yüzyıl başında *Mir iskusstva* önderliğindeki sanat dergileri bu gelişime katkıda bulunmuştur. Rus sanat eleştirmeni ve bale emperyaryosu Sergey Diaghilev himayesindeki dergi, Konstantin Korovin, Viktor Vasnetsov gibi ünlü sanatçılarca resimlenmiştir. Ama derginin muadili ve çağdaş rakibi sayılabilecek *İskusstvo i hudojestvennaya promışlennost' / Sanat ve Sanat Endüstrisi* daha ziyade 19. yy. sanatı ile ilgilenmektedir (Figür 5-6). Derginin sonraki sayıları daha sade grafiklerle doludur ancak Korovin, bilhassa Vasnetsov'un bezemeli yazı başlıklarıyla kıyaslandığında, dekoratif tasarımlarından uzaklaşmaz. Antik Rus motiflerinin mekanik tekrardan yararlanır ve Korovin bu motifleri çeşitlendirir (Kiselev, 1989: 50).

1898'de St. Petersburglu ressam ve grafikerlerin kurduğu *Mir iskusstva*'ya Aleksandr Benois ve Sergey Diaghilev önderlik eder. Topluluğun başlıca görevi, derginin himayesi altında sergiler düzenlemektir. 1904-1910 yılları arasında dergi aktif değildir ve üyelerinin bir kısmı, Rus Ressamlar Birliği'ne geçmiştir. 1910'da Benois ve arkadaşları birliği terk eder ve *Mir iskusstva* topluluğunu kurar (Ostapin, 2002: 327).

1890'ların sonunda kurulan kurulan *Mir iskusstva* topluluğu, 1898 yılından itibaren aynı adlı bir dergi yayımlamaya başlar. Benois ve Diaghilev önderliğindeki grubun pek çok üyesi, 1904-1910 yıllarında, Rus Ressamlar Birliği'ne geçer. Devrim sonrası da çok sayıda üyenin göç etmek durumunda kalması, 1924 yılında grubun resmen dağılmasına neden olur. Grup, sosyalist gerçekçiliğin ilk ön örneklerini veren *Peredvijniki / Gezginler*'in toplum için anlaşılır sanat' idealine muhaliftir. *Mir iskusstva*'ya göre sanat, sanatçının bireyselliğinden izler taşımalıdır.

Topluluğun çekirdeğini Bakst, Dobujinski, Lansere, Ostomov, Somov, Serov, Golovin, Grabar, Korovin, Kustodiyev ve Rerih gibi Rus ressamlar oluşturur. *Mir iskusstva*'nın düzenlediği sergilerde Vrubel, Levitan, Nesterov'un eserleri yer alır. Topluluğun üyeleri, çağdaş burjuva toplumunun estetik beğeniden yoksun ruhsuzluğuna karşı durur. Ama toplumsal yaşamda sanatın başlıca işlevlerini kabul ederek, saf ve özgür sanatın propagandasını yaparlar. Topluluk akademizme olumsuz yaklaşır, *Peredvijniki / Gezginler*'in sanat anlayışını reddederek, eserlerinde sembolizme dayanırlar. Avrupa Art Nouveau stiline tecrübesinden yararlanan topluluk, Rokoko ve Rus imparatorluk stillerini uygular. *Mir iskusstva* üyelerinin eserleri, dekoratif oluşları ve Rokoko tarzı zarafetleriyle ayırt edilir. Süslü motifler, resim ve grafiklerinde önemli yer teşkil eder. Temsilcilerinin bir bölümü Neoklasisizme (Bakst, Serov, Dobujinski) bir kısmı ise antik Rus sanatına (Bilibin, Rerih) yönelmiştir (Ostapin, 2002: 327).

“*Sanat Dünyası* hareketi 1890’ların başında St. Petersburg’da başladı. Grubun genç üyeleri, sanat felsefesi üzerine tartışıyorlardı. Rusya’da dönemde kabul gören teorilerin karşıtı, ama Batı Avrupa sanatının aşına olduğu bir sanat teorisi geliştirmenin peşindeydiler. Hareket dönemin popüler hareketi *Peredvijniki*’ye bir tepkiydi. *Peredvijniki*, sanat için sanatı reddediyor ve bunu ahlaksızlığın kaynağı olarak görüyorlardı. Sanatı kitleleri eğitmek için bir araç olarak kabul ediyorlardı. Diderot gibi faydacı bir yaklaşım güdüyor, sanatçının ahlaki ve sosyal açıdan harekete geçirici eserler vermesi gerektiğine inanıyorlardı (Grover, 1973: 28).”

Mir iskusstva dergisi St. Petersburg’da, 1898’den 1904’e dek yayımlanır. Bu illüstrasyonlu sanat dergisi, sembolist Rus şair ve yazarların yayın organı haline gelir. İlk dönemlerinde sanat eleştirilerine önemli ölçüde yer veren, illüstrasyon ağırlıklı basılan ve ayda iki defa yayımlanan dergi, daha sonra aylık bir sanat dergisine dönüşür. Dergide ağırlıklı olarak Art Nouveau’nun Rus yorumundan örnekler yer alır. Repin, Somov, Polenov, Serov, Nesterov, Levitan, Korovin ve Bakst gibi sanatçılar, dergiye resimleriyle katkıda bulunurlar. Sanatını sadece *Mir iskusstva* anlayışı bağlamında şekillendirmese de, takipçilerin dergiye ilgisini artıran en önemli isimlerden biri Vasnetsov olur. Sanatçının eserlerinde benimsediği süslemeci yaklaşım ve Rusya’nın geçmiş mirasına duyduğu profesyonel ilgi, hareketin sanatsal kabulleriyle örtüşmektedir.

Eski Rus sanatının süslemeci yaklaşımı, dergide ağırlığını hissettirir. Antik Rus sanatından ilham alan *Mir iskusstva* ekolü, geleneksel motifleri mekanik biçimde tekrar ederek özgün bir süslemeciliğe erişir. Kimi zaman da yazılı metnin çevresi, dekoratif motiflerle bezeli bir çerçeveyle süslenir. Almanya’da *Pan*, İngiltere’de *Studio* ve Fransa’da *Plume* dergileri, Rus *Mir iskusstva*’nın mukabili sayılabilir.

Okuyucular Benois, Diaghilev ve Kandinski gibi sanatçı-yazarların makaleleri sayesinde dünya sanat çevrelerindeki yeni akımlardan haberdar olurlar. Dergi, ağırlıklı olarak ‘yeni sanat’ çevresinde tartışmalar yürütmekte ve Rusya’ya özgü bir Art Nouveau stilinde illüstrasyonlar basmaktadır. Merejovski, Gippius, Rozanov, Şestov, Minski, Sologub, Balmont, Bryusov ve Bely gibi edebiyatçılar da derginin edebi yayınlar bölümüne katkıda bulunurlar.

Derginin önderi Diaghilev, Rus sanatının yurt dışında popülerleşmesine büyük katkıda bulunur. Kurucusu olduğu *Ballets Russes* adlı bale ve sahne sanatları kumpanyası, Rus kültürünü dünyaya tanıtır ve Rusya’nın Batı etkisine kapısını kapatmadan, eklektik sanatsal stillerin doğmasına olanak tanır.

“Başlangıcından bu yana *Ballets Russes*, 20. yüzyılın tipik eğilimi olarak modernizmi müjdelere ve kurucusu Diaghilev, performans sanatçıları ve sahne dekorlarıyla desteklenen modernist bir rüyayı gerçekleştirir. Tasarımcılar ile işbirliği içindedir. *Ballets Russes*’un sergilediği gösteriler, grup çalışmalarıdır, görsel tasarımla bütünleşen müzik, Diaghilev ve ekibinin uyumlu sanatsal elementleridir. *Ballets Russes*’un kökeni 19. yy sonu *Mir iskusstva* hareketinde saklıdır. Daha çok sembolist eğilimli bir akım olan *Mir iskusstva*’nın öncüleri Diaghilev ve Benois’dır. 1898-1904 yıllarında yayımlanan dergi, grubun en büyük başarısı

olarak kabul edilir. Dergi, aydınlık, sivri dilli ve aykırı bir buluşma ve tartışma merkezi olarak, ülkenin en yaratıcı edebiyatçı, felsefeci ve sanatçıları için, Rusya'daki genç modernist hareketin sesi olur (Haldey, 2005: 559).“

'Miriskusniki', yani *Mir iskusstva* hareketi üyeleri, uygulamalı sanatların her alanında aynı titizlikte eserler vermiş, tiyatro ve iç mekân için tasarımlar yapmıştır (Podobedova, 1973: 96). 'Modern' olarak anılan Rusya'ya özgü Art Nouveau'nun klasik imgeleri dergiye hükmeder. Rusya'da sanatsal üretim problemlerine adanan tartışmalar, uygulamalı dekoratif sanatlar, 18. yy sonu ve 19. yy başı sanatının imgeleri, başlıca tartışma ve uygulama temalarıdır. Dergi, Art Nouveau alanında Rusya'da önemli bir konuma yükselir. Mir iskusstva, yüzyıl dönümünde sanatta yeni eğilimleri tanıtmakla kalmamış, Rus sanatının dünya stilleriyle buluşarak ilerlemesine de katkıda bulunmuştur.

Derginin kurulduğu ilk yıllarda bir edebiyat bölümü bulunmamaktadır. Ancak 1900 yılından itibaren dergide edebî eserler de yer bulur. Makale ve eleştiri yazıları yayımlanır. Sembolizmin güncel sorunlarına ilk yanıt bulma girişimleri de dergideki yazılarla gerçekleşir. Derginin sembolist edebî kolu, daha sonra 'modern' olarak anılacak yeni estetiğe önem veren güzel sanatlar koluyla fikrîsel çatışmaya girer. Zamanla küçük düşürücü 'dekadans' adlandırması sözcük dağarcığından çıkarılır 'yeni stil' ya da 'modern'le karşılaşılır (Naşokina, 2004: 51). Tartışmalar sonunda eleştirmen Dmitri Filosofov ve şair Dmitri Merejkovski gruptan ayrılarak *Noviy put' / Yeni Yol* dergisini kurarlar.

Mir iskusstva'nın ayırt edici niteliği sadece geleceğe değil, geçmişe, sanatın yakın tarihi ile antik kökenleri arasındaki geçiş dönemlerine de bakmasıdır. Bu durum, hem grup üyelerinin dünya görüşünden hem de kişisel sanat zevklerinden kaynaklanır. Grup ve dergi çekirdekte geçmişin sanatına yönelen muhafazakârlardan ve radikallerden oluşur. Benois, Lanser, Merejkovski, Serov muhafazakâr bir tutum sergilerken, Bakst, Gippius ve Serov radikaller arasında yer alır. Diaghilev ve Filosofov ise dengeleyici rol oynarlar. Bu eklektik dergi, her yazara kendi fikrini yansıtmaya olanağı tanır.

Figür 1. Aleksandr Benois, *Zolotoye runo* dergisinin 10. sayısı için illüstrasyon, 1906. (<http://www.benua-memory.ru/gallery-kg-raznoe>)

Derginin önderlerinden ünlü sanat eleştirmeni ve ressam Benois, Rokoko Ekolü adı verilen tepkisel bir hareketin önderi olarak kabul edilir (Figür 1). Benois çevresi, kendine özgü bir biçimde, Rus realizminin karanlık kasvetine karşı çıkmaktadırlar. Somov, Bilibin gibi sanatçılar, 'editions de luxe' denilen özel baskı kitaplar için çok sayıda illüstrasyon hazırlamışlardır. Bu dönem sanatçıların dekoratif eğilimleri, daha önce eski Rus sanatında görülmüştür ve 20. yüzyıl başında Rus bale sahnesini etkisi altına almıştır. Rus ruhunun güzel bir sembolizasyonu, "çarpcı renkler ve parlıtlı ihtişama duyulan yarı barbarca sevgide" görülür. Rus balesinin ihtişamlı görünümü, bir Pagan fenomeni olarak okunabilir (Snow, 1916: 197) (Figür 3).

Mir iskusstva üyeleri, kendi tarihlerinden aldıkları kişilerin rol oynadığı bir ulusal imgeler dünyası yaratmayı başarır; eski evlerin, eski Rus şehirlerinin, köylerin atmosferini yaratır, folklor ve masal mirasını hayata geçirirler. Rus Art Nouveausu'nun dünya görüşü ve estetik anlayışı, ulusal köklerin en derin anlamlarına inmek, aynı zamanda bu anlamları Batı sanatıyla aynı akımda geliştirmektir (Snow, 1916: 81-4).

Dergi, okuyucusuna sadece St. Petersburg ve çevresindeki sarayların güzelliğini fark ettirmekle kalmamış, Orta Çağ mimarisi, Rus ikonaları, antik uygarlık ve inanışların çağdaş anlamları ve edebî miras üzerine de yeniden düşünmeyi sağlamıştır. Ancak *Mir iskusstva* finansal problemler nedeniyle basılamaz. Derginin kurulmasına vesile olan sanatsal problemler, zaten formüle edilmiştir ve bunları sürdürmek kendini tekrar etmek ve yerinde saymak olacaktır. 1910 yılından itibaren topluluğun üyeleri hızla artar. Bu durum grupta sanatsal ve düşünsel çoksesliliği de artırır, ancak bu çeşitlilik, sonunda topluluğun yıkımına yol açar. 1927 yılında son sergileri düzenlenir ve kısa zaman sonra topluluğun varlığı son bulur (Ostapin, 2002: 328).

20. yüzyılın başında Rusya'da iki öncü sanatsal akım vardır ve söz konusu modernist akımlar kitap sanatında da etkin rol oynamıştır: *Mir iskusstva* hareketi ve Rus avangardı (Kasinec, 1989: 94). Modernizm, sanatı her kesime ulaştırmayı, sanatla hayatı buluşturmayı hedefler. Bu hedefe ulaşmada en etkin araçlardan biri, grafik sanatlar olmuştur. Grafik sanatlar terimi Rus sanat dünyasına *Mir iskusstva* ile girer. 20. yüzyıl Rus grafik sanatı, öncelikle kitap illüstrasyonları ile başlar. 1910'da Benois, tüm enerjisini kitap illüstrasyonuna yönelten birinci sınıf yabancı sanatçılardan söz eder. Rusya adına *Mir iskusstva*'nın da, genelde ressam değil grafikçilerden kurulu olduğu için, bu alana önemli katkıları vardır. Benois'ya göre *Mir iskusstva* dergisinin kendisi bile, tasarım anlayışıyla kitap kavramına yeni bir yaklaşımı simgelemektedir (Naşokina, 2004: 46).

Grafikerlerin yöntemleri, sembolizmin doğa algısına benzer. 20. yüzyıl başlarında afiş sanatı ve kartpostallar, sanat dergilerine olan ilgiyi artırır. Bireysel ifadesellik ve ritim önem kazanır. St. Petersburg'da *Mir iskusstva*, Moskova'da ise *Zolotoe runo* dergileri, dekadansın yayın organı olur. Milli grafik süslemeler, yeni sanatta etkin bir unsurdur. Rus "sanatçılar Avrupa'ya açılma olanaklarına sahip olmaya başlamışlar, Rusya'ya dönüşlerinde de resim sanatında Batılı ressamların etkileri hissedilmeye başlanmıştır" (Uzelli, 2011. 26). *Mir iskusstva* üyeleri de, Rusya'da değil, Avrupa'da özel atölyelerde eğitim almışlardır. Bu

durum, Rus sanatında Avrupa stili yeniliklerin daha kolay benimsenmesini sağlamıştır. Sözelimi İngiltere’de Art Nouveau’nun öncüsü Aubrey Beardsley’nin etkisi özellikle Somov ve Bakst’in eserlerinde görülür (Figür 7). Moskova grafik tasarım çevrelerinde Beardsley tarzı bir lakonizm öne çıkar. İvan Bilibin de İngiliz sanatçıdan ilham almıştır (Naşokina, 2004: 46).

Art Nouveau’nun Rus Yorumu: Russkiy stil’ / Rus Stili

20. yüzyılda dönemin geleneksele dönüş eğilimiyle kitap illüstrasyonlarında karşımıza çıkan Rus Stili, süslemeci bir üslubu benimseyen grafikerleri etkilemiştir. Stil, Rusya’nın eski halk sanatından ilham alır. Rusya tarihinden, efsanelerden ve folklordan etkilenir. Dekoratif ve uygulamalı sanatlarda, ikonalarda ve ahşap mimaride en eski örneklerine rastlanan stilin illüstrasyonlara yansıtılması, eski Rus kaligrafisinin kullanımı ile desteklenir. Kitaplarda bezemeler ve minyatürler, illüstrasyon ve grafik sanatının gelişiminden önce 20. yüzyıla kılavuzluk eder.

Rusya’da *Peredvijniki / Gezginler* hareketinin natüralizmi ortadan kalktığında, 20. yüzyılın başlarında bir grup sanatçı için yenilik arayışı, geçmişe dönerek Rus temasına yönelmeyle sonuçlanır. İvan Bilibin ve Boris Zvorikin gibi illüstratörler, stilin en karakteristik eserlerini verir (Figür 4). Zvorikin’in ardılları tarafından yeterince takip edilmemesi ve tanınmamasında, sanatçının göçmenlik yıllarının etkili olduğu düşünülür. Bilibin’in Mısır ve Paris’te kaldıktan sonra Rusya’ya geri dönerek çalışmalarını ülkesinde sürdürmesi, tanınırlığını artırmıştır.

Rus halk masallarının illüstratörü olarak bilinen İvan Bilibin, *Mir iskusstva*’nın son sayılarından birinde, yeni ulusalcı fikirleri bağlamında, Kuzey Rus sanatından ve Rus Stilinden şöyle söz eder:

“Son dönemlerde, Amerika kıtasını keşfeder gibi, vandallarca yağmalanan, toz ve külle kaplanan eski Rus sanatını keşfettik. Ama bu sanat, tozun altında bile çok güzel, ilk karşılaşmada keşfedilecek kadar güzel. Bugün, ulusalcı sanatçılar büyük bir sorunla karşı karşıya: Bu zengin ve antik mirası kullanarak, yeni ve ciddi çalışmaları takip eden şeyler üretmek zorundalar. Bekleyeceğiz ve vakit kaybetmeden köylülerimizin evlerinden kalanları biriktirerek üzerinde tekrar tekrar çalışacağız. Hiçbir şey dikkatimizden kaçmamalı. Belki de bu geçmiş güzelliğe duyulan tutkunun etkisiyle yeni, tamamen bireysel ve zevksizlikten uzak bir Rus Stili yaratabiliriz (Taruskin, 1986: 25).

10. yüzyılda Hristiyanlığın kabulünden sonra Bizans sanatından etkilenimlerle başlayan stil, zamanla kendi kimliğini tarihinden alarak, Bizans-Rus Stili, Rus Stili ve Neo-Rus Stili aşamalarından geçer. Paganizmden Hristiyanlığa geçilmesiyle etkisini artıran Bizans sanatı, sonraki dönemde Orta Çağ Rus stilini de etkiler. 1800’lerin ilk çeyreğinden başlayarak, Rusya’yı Rus Stilinde yeniden inşa etme fikri ortaya atılır ve mimarlar köy evlerinin genelde sade fakat detaylarda süslemeci dekorasyonundan etkilenirler. Böylece stil, ulusalcı ve romantik bir yönelimi yansıtır. Fransız düşünür Jean Jacques Rousseau’nun romantizmi ve geleceği doğaya dönüşte görmesi, Art Nouveau’da doğal süslemelere ilham kaynağı olmuştur. Rus Art Nouveausu hem Batı’ya uyum sağlamak hem de eşsiz bir Rus stili

yaratmak için, Batıcılar, Pan-Slavistler ve Rusofiller arasında bölünmüş bir Rusya'da, sadece sanatsal değil, entelektüel ve politik çevreyi de etkileyerek doğar (Bilibin, 1904: 303-18).

Rus Stili'nin ortaya çıkışı, Petro reformlarından sonra Batı'yı kopyalamaya başlayan Rus sanatında ulusal kimlik arayışı ve ülkenin tarihi geçmişine dönüş sürecine denk gelir. Petro'nun Batı'dan uyarladığı yeniliklerin, özellikle mimarideki ilerlemeyi engellediği düşünülür. Reformlar öncesi 'bozulmamış' sayılan Rus yaşamı, tarihin ve gündelik yaşantının eşyalara yansımaları, ulusal bir sanat anlayışı yaratmada birincil başvuru kaynağı olur.

Rus Stili illüstrasyon ve grafikten önce, mimariyi etkiler; yeni inşa edilen evlerin iç mekânları, zengin süslemelerle bezenir. Pervazlarda, sütunlarda ve bordürlerde ulusal süslemeler kullanılır. 19. yüzyılın son çeyreğinde mimarlar da yeni bir stil arayışıyla, yüzlerini geleneksele dönmüşlerdir. Bizans kiliseleri ve boyar konakları, mimarlara ihtiyaçları olan detaycılığı ve gelenekselliği sunmuştur.

Rus Stili, özgünlüğünü dekoratif unsurların tekrarı, desenlerin ritmi, halk nakışlarından motifler ve dokuma desenleri ile oluşturur. Stil, 20. yüzyılda Rusya'da 'modern' olarak anılan Art Nouveau ile devam etmiştir. Art Nouveau'nun esin kaynakları arasında "Kelkit süslemeleri, Rokoko stili, Arts and Crafts hareketi, Pre-Raphaelite resimleri, Japon dekoratif tasarımı ve tahta kalıp baskılarının" (Bektaş, 1992: 18) yanı sıra, Arap ve Fas dekoratif süslemeleri, Bizans mozaikleriyle Roma süslemeleri yer alır.

Rusya'da III. Aleksandr'ın koleksiyonlarını sanatçılara açması, gelişen demir yolu ağlarının sanatçıların Batı'ya ulaşımını kolaylaştırması sanatçılara yeni stiller keşfetme olanağı sağlar. Ulusalçılık ile evrensel fikirleri aynı anda yansıtabilecek bir üslubun peşine düşülür. Stilin yaygınlaşmasında, özellikle Stroganov Enstitüsü'de yapılan şömineler, ahşap oymalar, grafik tasarımlar, tekstil tasarımları, vitraylar, metal eşyalar, sahne dekorları, seramik ve deri çalışmalarları önemli rol oynar. Romanovların himayesinde Moskova'da açılan mücevher mağazaları, Fransız Art Nouveau işlerinin Rusya'da tanınmasını ve sevilmesini sağlar (Howard, 1996: 12-14).

Rusya'da Art Nouveau, Rus Stili ile iç içe gelişir. Batı'daki yeni sanat anlayışından farklı olarak, Rus köklerine yapılan vurgu, üslubun ülke geçmişiyle beraber öne çıkmasını sağlar. "Çağdaşlarına halk sanatının özgün güzelliğini göstererek, pek çokları tarafından artık arkaik ve güncelliğini yitirmiş kabul edilen folklor ve Eski Rus sanatına ve bu sanatın öğrenimine önem veren" (Gordeyeva, 2010: 3) ünlü ressam İvan Bilibin'in illüstrasyonları, stilin geleneksel kökenlerini yansıtmaktadır. Bu nedenle Russkiy stil / Rus Stili, Bilibinskiy stil' / Bilibin stili terimi ile de karşılanmaktadır.

Sonuç

1800'lerin sonu ile 1900'lerin başında, 'yüzyılın sonu' olarak anılan dönemde yükselişe geçen, Avrupa merkezli, 'yeni sanat' anlamına gelen, geleneksel sanatlardan, Orta Çağ ve Japon sanatından ilham alan ve nesnelere stilizasyonu ile öne çıkan Art Nouveau, illüstrasyonun Altın Çağı ile dönemsel olarak paralellik göstermiştir. Yazılı materyallerin görsel unsurlarla daha cazip kılınarak halka sunulması, beraberinde basılı kitle iletişim

kanallarının estetize edilmesini getirmiştir. Bununla birlikte Art Nouveau stilinde bir estetik duyarlık, günlük objelere de yansımış ve süslemeciliğe karşı ilgiyi doruk noktasına taşımıştır.

“Art Nouveau akımının ülkelere göre çeşitlilik göstermesi bu akımın özünde benimsenmesi ve bölge kültürüne göre şekillendirilmesi anlamına gelir. Aynı zamanda akımın bölgeler göre esnetilebilecek kadar sağlam bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Çünkü ülkelere göre esneyebilen ve değişebilen özellikler hiçbir zaman akımın üslubunu eritemez ve yok edemez derecededir” (Ayaydın, 2015: 70) .

Rusya’da Art Nouveau akımı da, temel ilkelerden ayrılmamakla beraber, yerel kültürün izlerini taşır. Akımın ‘модерн / modern’ terimi ile karşılaşılması, Rus modernizminin özgün karakterini ortaya koymaktadır. Art Nouveau’nun Rusya’da, dergi ve kitap illüstrasyonları ile eşzamanlı yükselişi, sanatta geleneksel değerlere dönüşün canlandığı yıllara tekabül eder. Bu durum, modernizmin, geleneksel kökenlerden beslenen eklektik bir stil ortaya koymasını sağlamıştır. İllüstrasyonlarda tercih edilen mitolojik temalar, geleneğin etkisini artırmıştır. Zira “Slavların mitolojik birikimleri hala halk geleneklerinde, bayramlarında, inançlarında, törenlerinde, şarkılarında, masallarında, büyülerinde ve kehanetlerinde yaşamaya devam eder. Eski mitolojik kişilikler söylencelerde, atasözleri ve deyimlerde açık bir şekilde vurgulanır” (Uzelli, 2016: 16). Rus halk masallarını resimleyen sanatçılar, Art Nouveau stilini uyarlarken, mitolojik imgeleri estetize ederek stile Rus karakteri kazandırmışlardır.

Bu çalışmada Art Nouveau akımının Rus temsilcilerinden oluşan, *Mir iskusstva/Sanat Dünyası* ekolü ve aynı adlı derginin sanat anlayışı ele alınmıştır. Çalışmada, Art Nouveau’nun farklı ülkelerde, temel estetik değerlerde ortaklık sağlamakla beraber, milli değerleri muhafaza etme arayışıyla yerel unsurlardan ilham alarak, geleneksel sanat anlayışı ile modern çizgileri buluşturduğu, Rusya’da bu girişimin Rus stili olarak anılan ayrı bir stile kaynaklık ettiği sonucuna erişilmiştir.

Figür 2. Alphonse Mucha, Dans, 1898. (Mucha Vakfı: Mucha Müzesi, Prag.
<http://www.muchafoundation.org/gallery/themes/theme/art-posters/object/94>)

Figür 3. Leon Bakst, Ateş Kuşu operası için kostüm tasarımı, 1910.

(https://artchive.ru/artists/715~Lev_Samojlovich_Bakst_Leon_Bakst/works/4808~Tantsovschitsa_iz_baleta_Zharptitsa#show)

Figür 4. Boris Zvorikin, Güzel Vasilisa masalı için illüstrasyon,

(<https://philologist.livejournal.com/5637417.html>)

Figür 5 ve 6. *Iskusstvo i hudojstvennaya promishlennost'* / *Sanat ve Sanat Endüstrisi* dergisinden sayfalar, 1899. (Hanna Chuchvaha, *The Art of Printing and the Culture of the Art Periodical in Late Imperial Russia (1898-1917)*, University of Alberta, Edmonton/Alberta, 2012, p.348)

Figür 7. Konstantin Somov'un *Mir iskusstva* / *Sanat Dünyası* dergisi için illüstrasyonu, 1900. (<http://konstantinsomov.ru/?page=1103f23e-fecc-4688-bdd2-236b33dc2548&item=280b9c0c-1756-46fc-b956-02eeacc9f656&type=page>)

KAYNAKLAR

Ambrose, G. ve Paul H. (2010). *Görsel Grafik Tasarım Sözlüğü*, Çev. Bilge Barhana,. İstanbul: Literatür.

Ayaydın, A. (2015). "Art Nouveau Akımına 21. Yüzyıl Perspektifinden Bir Bakış" *ulakbilge*, 3 (6): .59-73.

Bektaş, D. (1992). *Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi*, İstanbul: Yapı Kredi.

Bilibin, İ.Y. (1904). "Narodnoye tvorçestvo russkogo Severa" *Mir iskusstva*, 12: 303-318.

Gordeyeva, M. (2010). *Velikie Hudojniki: İvan Yakovleviç Bilibin (1876-1942)* Moskva: Direkt-Media.

Grover, S.R. (1973). "The World of Art Movement in Russia" *Russian Review*, 32 (1): 28-42.

Haldey, O. (2005). "Savva Mamontov, Sergei Diaghilev and a Rocky Path to Modernism" *Journal of Musicology*, 22 (4): 559-603.

Hardy, W. (1999). *Putevoditel' po stilyu Ar nuvo*, Moskva: Raduga.

Howard, J. (1996). *Art Nouveau: International and National Styles in Europe* New York: Manchester University Press.

Lahor, J. (2010). *Art Nouveau: Art of Century* London: Parstone Press.

- Kasinec, E. and Davis, R. (1989). "Russian Book Arts on the Eve of World War I: The New York Public Library Collections" *The Journal of Decorative and Propaganda Arts*, 14, pp. 94-111.
- Kiselev, M. (1989). "Graphic Design and Russian Art Journals of the Early 20th Century", *The Journal of Decorative Propaganda Arts*, 11: 50-67.
- Naşokina, M. (2004). *Hudojestvennaya otkritka russkogo moderna*, Moskva: Jiraf.
- Ostapin, S.P. (2002). *Entsiklopediya natyurmorta*, Moskva: Olma.
- Podobedova, O.İ. (1973). *O prirode kinjnoj illustratsii*, Moskva: Sovetskiy hudojnik.
- Snow, F.H. (1916). "Ten Centuries of Russian Art", *The Art World*, 1 (2): 130-135.
- Taruskin, R. (1986). "From Subject to Style: Stravinsky and the Painters" in *Confronting Stravinsky: Man, Musician and Modernist*, Ed. Jann Pasler,16-39. London: University of California Press.
- Uzelli, G. (2011). "Mitolojik İmgelerin Rus Resim Sanatına Yansımaları". *II. Uluslararası Edebiyat ve Bilim Sempozyumu Bildirileri* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 407: 24-37.
- Uzelli, G. (2016). *Slav Mitolojisi İnanışlar ve Söylenceler* İstanbul: Yapı Kredi.